

درس چهارم:

پیشینه زبان فارسی:

زبان پارسی (فارسی): زبان ایرانیان پیش از اسلام که ریشه و مادر زبان امروز است.

در ایران پیش از اسلام، آثار فرهنگی - ادبی، قرن‌ها سینه به سینه حفظ و به نسل‌های بعد منتقل می‌شده است.

مثال: کتاب اوستا، را موبدان برای اجرای مراسم دینی از حفظ می‌خواندند تا این که بعدها در دوره ساسانی آن را به نگارش درآوردند.

گروه زبان‌های ایرانی

زبان‌هایی که از قدیم‌ترین روزگاران در ایران و مناطق همجوار آن متداول بوده و دارای ویژگی‌های مشترک هستند.

زبان‌های ایرانی به ۳ شاخه تقسیم می‌شود؛ شامل ۱- فارسی باستان ۲- فارسی میانه - فارسی نو (دَری).

۱) فارسی باستان:

محدوده تاریخی: دوره هخامنشیان (۵۵۹ تا ۳۳۰ قبل از میلاد)

آثار برجای مانده: فرمان‌ها و نامه‌های شاهان هخامنشی به خط میخی

فارسی باستان

پارتی

پهلوی

فارسی نو (دَری)

تقسیم بندی زبان‌های ایرانی

تحصیل باما

۲) فارسی میانه:

محدوده تاریخی: حدود سال ۳۰۰ قبل از میلاد تا حدود ۷۰۰ میلادی

علت نام‌گذاری آن به این نام: چون اساساً به ناحیه پارس تعلق داشته و در مرحله‌ای میان فارسی باستان و فارسی نو (دَری) قرار دارد، آن را «فارسی میانه» نامیدند.

زبان‌های ایرانی میانه (فارسی میانه)، ۲ دسته‌اند: ۱- پارتی ۲- پهلوی

ویژگی‌های زبان پارسی:

محدوده تاریخی: دوره اشکانیان تا اوایل دوره ساسانی تا اوایل دوره ساسانی، آثاری به این زبان تألیف می‌شد.

محدوده جغرافیایی: شمال و شمال شرقی ایران

ویژگی‌های زبان پهلوی:

محدوده تاریخی: دوره ساسانیان (زبان پهلوی، زبان رسمی دوره ساسانیان بود).

ویژگی‌های آثار پدید آمده به زبان پهلوی

الف) بیشتر آثار تألیف شده به زبان پهلوی آثار دینی زرتشتی است؛ حتی رساله‌های کوچکی که معمولاً آنها را جزء آثار غیردینی به شمار می‌آورند نیز، رنگ دینی دارند؛ مانند یادگار زریران.

ب) آثار ادبی منظوم و منثور این زبان از میان رفته است ولی ترجمه عربی و فارسی بعضی از آنها مثل «کليلة و دمنه» و «هزار و یک شب» در دست است که آنها هم دچار تغییرات فراوان شده است.

پ) آثار ادبی پهلوی به سبب اهمیتی که سنت شفاهی در ایران پیش از اسلام داشته، غالباً به کتابت در نیامده بود.

ت) از زبان پهلوی، اشعار کمی در دست است و آنچه باقی مانده دچار تحریف‌هایی شده است.

ث) بعضی از قطعات، بازمانده اشعار تعلیمی و اخلاقی‌اند (درون‌مایه تعلیمی و اخلاقی دارند). این قطعات شعری در میان اندرزنامه‌های منثور جای دارند؛ مانند منظومه‌های «درخت آسوریک» و «یادگار زریران» که هر دو اصل و ریشه پارسی دارند.

فارسی نو (دری):

چگونگی شکل‌گیری: یکی از نتایج نفوذ اسلام در ایران، رواج تدریجی خط عربی بود؛ بنابراین زبان فارسی پس از ورود اسلام به ایران تحول تازه‌ای را پشت سر گذاشت و با بهره‌گیری از خط عربی (پذیرفتن الفبای عربی) و البته کنار گذاشتن برخی از صداهای زبان عربی، وارد مرحله جدیدی به نام «فارسی نو (دری)» شد. محدوده جغرافیایی منطقه رواج فارسی دری، نخست در مشرق و شمال شرقی ایران بود. این زبان موجودیت خود را به سرسختی حفظ کرد و به تدریج غنی شد و زبان عمومی سراسر ایران شد.

علت نام گذاری فارسی دری: این زبان، زبان درباری ساسانیان و زبان محاوره و مکاتبه مقامات دولتی ساسانی بود.

فارسی دری، نخستین صورت زبان ادبی فارسی نو در برابر نفوذ عناصر زبان عربی بود.